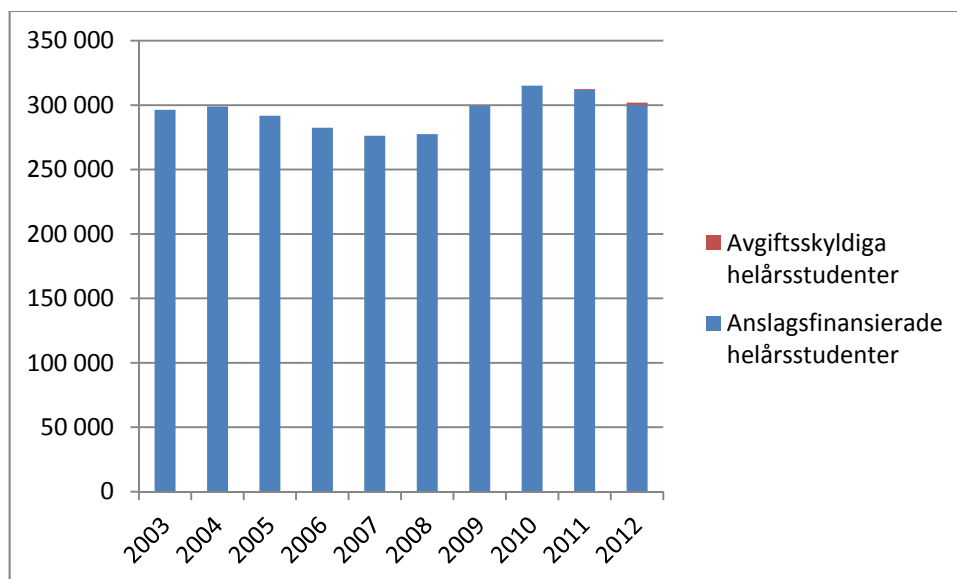

Statistisk analys

Betydande minskning av antalet helårsstudenter 2012

Antalet anslagsfinansierade helårsstudenter år 2012 var 300 200. Det framgår av en sammanställning av lärosätenas årsredovisningar som Universitetskanslersämbetet har gjort. Det innebär att utbildningsvolymen sedan 2011 har minskat med 11 700 helårsstudenter, eller fyra procent. Minskningen beror på att lärosätena har anpassat utbildningsvolymen till tillgängliga medel då en tillfällig utökning av anslagen har upphört. Utöver de anslagsfinansierade studenterna fanns 1 700 studieavgiftsskyldiga helårsstudenter år 2012, vilket är 1 100 fler än föregående år.

Sveriges universitet och högskolor genomgår sedan flera år en period med förhållandevis stora förändringar i utbildningsvolymerna. Efter några år med vikande efterfrågan från studenterna under högkonjunkturen åren omkring mitten av 00-talet vände utvecklingen sakta uppåt igen år 2008. År 2009 ökade antalet helårsstudenter kraftigt (med 22 000 helårsstudenter, eller 8 procent) och för att möta en väntad fortsatt ökad efterfrågan från studenterna på grund av lågkonjunkturen beslöt regering och riksdag att tillfälligt utöka anslagen för 25 lärosäten 2010–2011 för att de skulle kunna ta emot och utbilda fler studenter än tidigare. Dessa lärosätens anslag ökade därför åren 2010–2011 med 700 miljoner kronor, motsvarande ungefär 10 000 helårsstudenter.

Utveckling av antalet helårsstudenter vid statliga lärosäten samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping. Nedgången av anslagsfinansierade studenter 2012 uppvägs till en mindre del av ett ökat antal avgiftsskyldiga studenter.

Samtidigt infördes en ny lärarutbildning och inför höstterminen 2011 fick lärosätena ansöka om examenstillstånd för den nya lärarutbildningen. Utifrån utfallet av tillståndsprövningarna gjorde regeringen 2012 vissa omfördelningar av anslag mellan lärosätena. Dessa förändringar sammanföll med att lärosätena hade förberett och implementerat anmälnings- och studieavgiftsreformen. Från och med höstterminen 2011 ska nämligen studenter från länder utanför EES och Schweiz som inte deltar i utbytesprogram betala avgifter för sina studier i Sverige. Sammantaget innebär detta att lärosätena har genomgått – och fortfarande genomgår – en period med förhållandevis stora volymmässiga förändringar av anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå mellan åren, vilket gör verksamheten svårplanerad.

Stor minskning av antalet helårsstudenter 2012

Det sista året innan avgifterna infördes var antalet helårsstudenter som avräknades mot takbeloppen rekordstort – 315 200. År 2011 minskade antalet med 3 300, förmodligen huvudsakligen en effekt av avgiftsinförandet och en anpassning hos lärosätena till en kommande indragning av den tillfälliga utökningen. Under 2012 minskade antalet anslagsfinansierade helårsstudenter med 11 700 och den anslagsfinansierade utbildningsvolymen var således 300 200 helårsstudenter år 2012. Samtidigt finns 1 700 helårsstudenter vid lärosätena som inte finansieras inom takbeloppen utan i stället betalar avgifter för sina studier. Den första terminen med studieavgifter, höstterminen 2011, var antalet studieavgiftsskyldiga helårsstudenterna 640, sedan dess har alltså antalet ökat med 1 100.

Efter den kraftiga uppgången 2009–2010, då antalet helårsstudenter på bara två år ökade med nästan 38 000, eller nära 14 procent, är volymerna nu nere i den tidigare kapacitetsnivån igen, omkring 300 000 anslagsfinansierade helårsstudenter. Det var den nivån som rådde 2003–2004 innan högkonjunkturen som ledde till minskad efterfrågan på utbildning, samt 2009 innan den tillfälliga utökningen av takbeloppen och införandet av avgiftsreformen.

Fortsatt minskning av studentvolymen är att vänta

Någon permanent utbyggnad av utbildningsvolymen har inte skett på flera år och är inte att vänta inom den närmaste framtiden, snarare handlar det om volymmässiga indragningar och omfördelningar av olika slag. Under 2012 kan man säga att takbeloppen tillfälligt utökades med 330 miljoner kronor eftersom regeringen hade aviserat en tillfällig minskning av takbeloppen med anledning av studieavgiftsreformen, men minskningen genomfördes inte. År 2013 minskas dock takbeloppen permanent med 534 miljoner kronor med anledning av avgiftsreformen och en ytterligare indragning motsvarande 440 miljoner kronor avseende studenter som inte tar några poäng. Dessa volymmässiga indragningar enligt *Budgetpropositionen för 2013 Utgiftsområde 16* (prop. 2012/13:1) återförs till sektorn, bl.a. i form av ökad ersättning per student inom vissa utbildningsområden med syftet att det ska öka kvaliteten på utbildningen. De

volymmässiga neddragningarna uppvägs delvis av en tillfällig utökning av takbeloppen om sammanlagt 300 miljoner kronor (motsvarande cirka 4 200 helårsstudenter) 2013–15. De studieavgiftsskyldiga studenterna är dock än så länge få och sammantaget innebär det att med nuvarande studentsammansättning kommer utbildningsvolymen på grundnivå och avancerad nivå att vara lägre under de närmast kommande åren än den tidigare kapacitetsnivån.

Eftersom regeringen också omfördelar anslag mellan lärosäten med avsikten att öka antalet nybörjare på några särskilt utpekade yrkesexamensprogram vid vissa lärosäten innebär det ytterligare minskad studentvolym i framtiden för ett antal lärosäten men ökad för vissa.

Färre studenter vid 26 lärosäten

Denna analys omfattar de statliga universiteten och högskolorna, samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping. År 2012 var alltså antalet helårsstudenter vid dessa lärosäten 300 200, dvs. nästan 12 000 färre än föregående år. Det var färre helårsstudenter vid 26 av de 36 lärosäten som omfattas av denna analys. Minskningar om 500 helårsstudenter eller mer jämfört med föregående år förekommer vid många lärosäten, men beroende på lärosätenas storlek får minskningarna olika betydelse.

Antalsmässigt var minskningen störst vid Högskolan Dalarna (HDA), där antalet helårsstudenter minskat med 934, eller 13 procent. Enligt årsredovisningen blev neddragningen vid HDA något kraftigare än planerat, bl.a. beroende på överföring av viss verksamhet till Luleå tekniska universitet. Andra lärosäten med antalsmässigt stora minskningar är Kungl. Tekniska högskolan (–919 helårsstudenter), Södertörns högskola (–901), Umeå universitet (–789) och Göteborgs universitet (–770). På en del lärosäten kompenseras minskningarna till viss del av ett ökat antal avgiftsskyldiga studenter, exempelvis vid KTH där antalet ökat med 172 helårsstudenter 2012 jämfört med 2011.

Relativt sett har studentvolymen minskat mest vid Blekinge tekniska högskola (BTH), där antalet helårsstudenter under 2012 minskade med 15 procent (645 helårsstudenter) jämfört med föregående år. Den tillfälliga utökningen av takbeloppet 2010–2011 för BTH var betydande (32,9 miljoner kronor) i förhållande till takbeloppet och anpassningarna till det minskade takbeloppet har enligt BTH:s årsredovisning inneburit stora omställningar och uppsägningar av personal. Kommande år måste ytterligare neddragningar göras eftersom utbildningsvolymen fortfarande överskrider vad som kan finansieras inom takbeloppet. Flera andra lärosäten beskriver liknande processer i sina årsredovisningar.

Vid ett fåtal lärosäten har antalet helårsstudenter ökat under 2012. Det gäller Stockholms universitet, Luleå tekniska universitet, Gymnastik- och idrottshögskolan samt flertalet konstnärliga högskolor i Stockholm. Med undantag för Stockholms universitet hade dessa lärosäten inte del av den tillfälliga utökningen 2010–2011. Den största ökningen finns vid Luleå tekniska universitet, där antalet helårsstudenter ökat med 619, eller åtta procent

jämfört med 2011. LTU har därmed för första gången på flera år en studentvolym som i ekonomiska termer är i nivå med universitetets takbelopp.

Flertalet lärosäten använder takbeloppen fullt ut

Det samlade värdet av helårsstudenter och helårsprestationer 2012 var 20,8 miljarder kronor, alltså två procent över lärosätenas samlade takbelopp som var 20,3 miljarder kronor. Ett fåtal lärosäten hade utbildningsvolymen som inte i ekonomiska termer nådde deras takbelopp: Chalmers tekniska högskola, Gymnastik- och idrottshögskolan, Högskolan Dalarna, Högskolan Väst, Dans- och cirkushögskolan, Konstfack, Kungl. Musikhögskolan och Stockholms dramatiska högskola.

Störst var denna ”underproduktion” vid Högskolan Väst med 20,9 miljoner kronor. Detta beror på att högskolan i *Vårändringsbudget för 2012* (prop. 2011/12:99) tilldelades ett utökat utbildningsuppdrag motsvarande 44,3 miljoner kronor med syftet att underlätta för omställningen med anledningen av bilindustrinedläggningen i Trollhättan och Västra Götaland. När Högskolan Väst fick del av beslutet hade de enligt årsredovisningen redan planerat för minskad utbildningsvolym 2012 och trots ett antal åtgärder för att öka volymen kunde inte hela utökningen användas.

En tredjedel av lärosätena hade utbildningsvolymen som i ekonomiska termer tydligt var högre än deras takbelopp (överproduktion). Störst var överproduktionen vid Lunds universitet, där värdet av utbildningsvolymen var 154 miljoner kronor, eller nio procent högre än takbeloppet. Utbildningsvolymen vid Lunds universitet har varit betydligt större än takbeloppet flera år och trots något färre helårsstudenter de två senaste åren bestod alltså överproduktionen 2012. Andra lärosäten som kraftigt överproducerade 2012 var Högskolan i Jönköping och Karlstads universitet. Dessa båda lärosäten hade betydande utökningar av takbeloppen 2010–2011 och har nu påtagligt minskat antalet helårsstudenter, men ännu inte kommit ned i volymen motsvarande takbeloppen.

Fler lärosäten med sparad ”överproduktion”

Lärosätena har möjlighet att balansera anslag över åren, dock maximalt 10 procent av takbeloppet. Värdet av helårsstudenter och helårsprestationer som överskrider takbeloppet, så kallad *överproduktion*, kan sparas och ge rätt till ersättning i framtiden. På motsvarande sätt kan outnyttjat anslag, så kallat *anslagssparande*, användas för att ge ersättning för tidigare eller senare överproduktion.

Eftersom få lärosäten har haft ledig utbildningskapacitet de senaste åren har anslagssparandet minskat och den sparade överproduktionen ökat. Vid utgången av 2012 var det samlade anslagssparandet 492 miljoner kronor och den sparade överproduktionen 707 miljoner.

De lärosäten som redan har sparat maximal överproduktion kan inte få ersättning för helårsstudenter och helårsprestationer som överstiger takbeloppet innevarande år, varken

nu eller senare. År 2012 utförde åtta lärosäten tillsammans utbildning motsvarande 257 miljoner kronor som de inte får någon ersättning för, vilket motsvarar ungefär 3 600 helårsstudenter. Av dessa står Lunds universitet för utbildning motsvarande 156 miljoner kronor och Högskolan i Jönköping 47 miljoner kronor.

Intäkter för studieavgiftsskyldiga studenter

År 2012 var lärosätenas intäkter av studieavgifter 200 miljoner kronor. Det är första hela året med studieavgifter och denna verksamhet befinner sig alltså än så länge i ett uppbyggnadsskede.

Som beskrivits ovan har regeringen minskat lärosätenas takbelopp med anledning av avgiftsreformen. År 2011 minskades därför takbeloppen tillfälligt med totalt 112 miljoner kronor och för 2012 planerades en tillfällig minskning om 330 miljoner kronor, vilken inte genomfördes, se ovan. Från och med 2013 blir den totala permanenta takbeloppsminskningen med anledning av studieavgiftsreformen 534 miljoner kronor. Anslagsminskningarna kan tolkas som regeringens prognos för omfattningen av den studieavgiftsfinansierade verksamheten varje år.

Den första terminen med studieavgifter, höstterminen 2011, var lärosätenas intäkter av anmälnings- och studieavgifter 81,4 miljoner kronor, alltså tre fjärdedelar av den sammanlagda minskningen av takbeloppen 2011. År 2012 var dessa intäkter 212 miljoner kronor, dvs. knappt två tredjedelar av regeringens prognos (takbeloppsminskningen) för samma år.

Ekonomiskt resultat 2012: 0,4 miljarder kronor

Det sammantagna ekonomiska resultatet för universiteten och högskolorna 2012 var 0,4 miljarder kronor, vilket i förhållande till omsättningen (de totala kostnaderna) om 59,9 miljarder kronor är ett marginellt överskott. Den samlade balanserade kapitalförändringen var 10,5 miljarder kronor och denna ökade i och med 2012 års resultat till 10,9 miljarder kronor.

Flera lärosäten redovisar i det närmaste nollresultat i förhållande till omsättningen. Vid övriga lärosäten är över- eller underskotten i de flesta fall små i förhållande till omsättningen. Större positiva resultat (motsvarande 5 procent eller mer av omsättningen) redovisas av Örebro universitet, Högskolan på Gotland, Högskolan i Gävle samt Högskolan Kristianstad. Kungl. Konsthögskolan redovisar ett negativt resultat som i förhållande till omsättningen är stort, men det täcks av den balanserade kapitalförändringen.

Total kostnad 2012: 59,9 miljarder kronor

Den totala kostnaden för universitetens och högskolornas verksamhet 2012 var 59,9 miljarder kronor, dvs. 2,2 miljarder mer än 2011. Det innebär att kostnaderna ökade med fyra procent i löpande priser, vilket är en mindre ökning än de närmast föregående åren.

För lärosätena ser utvecklingen olika ut. Vid universiteten har kostnaderna i varierande grad ökat under 2012. För högskolorna är bilden mer splittrad; vid hälften av dem har kostnaderna ökat och vid hälften har de minskat. Detta förklaras till stor del av att det nu är forskningsverksamheten som växer och lärosäten med liten forskningsverksamhet växer mindre. De lärosäten som har liten forskningsverksamhet och dessutom fått minskat utbildningsuppdrag 2012 har av naturliga skäl inte expanderat.

Svag ökning av oförbrukade bidrag

Vid sidan av den balanserade kapitalförändringen finns också inbetalda forskningsbidrag som ännu inte omsatts i verksamhet vid lärosätena. Dessa medel bokförs som oförbrukade bidrag i balansräkningen och är bundna till att användas för viss verksamhet (till övervägande del forskning) enligt gällande kontrakt. Vid utgången av 2012 var de samlade oförbrukade bidragen vid de lärosäten som omfattas av denna analys 15,5 miljarder kronor. Det innebär att dessa har ökat med 4 procent i löpande priser.

Det förekommer också att lärosätena har påbörjat verksamhet innan bidragen har betalats in till lärosätena och detta redovisas som upplupna bidragsintäkter i balansräkningen. De upplupna bidragsintäkterna ökade under 2012 med nio procent och var vid utgången av året 2,1 miljarder kronor.

De kommande åren

Av årsredovisningarna framgår att lärosätena har svårigheter att snabbt minska utbildningsvolymen nu när den tillfälliga utökningen av takbeloppen har upphört. Det pågår ett intensivt kvalitetsarbete på flertalet lärosäten. Enligt årsredovisningarna är det i vissa fall en effekt av det nya utvärderingssystemet, medan andra lärosäten har fokus på att förbättra och öka genomströmningen. Många lärosäten har också sett över och prioriterat utbildningsutbudet i samband med att de har minskat utbildningsvolymen och flera lärosäten räknar med ytterligare neddragningar kommande år. Några lärosäten skriver att de vill förändra balansen mellan grundnivå och avancerad nivå och ha högre andel av studenterna på avancerad nivå.

Neddragningarna innebär ofta ett minskat utbud av fristående kurser och kortare program. Detta är helt i linje med regeringens ambition som uttrycks bl.a. i budgetpropositionen för 2013 (prop. 2012/13:1, utgiftsområde 16, sidan 86) där regeringen betonar vikten av att universitet och högskolor ger prioritet åt möjligheterna för studenter att påbörja högskoleutbildning som leder fram till en examen.

Omfattning av utbildning på grundnivå och avancerad nivå 2012 enligt lärosätenas årsredovisningar
För ekonomiskt resultat se nästa sida.

Lärosäte	Grundnivå och avancerad nivå			Antal anslagsfinansierade helårsstudenter				Antal studieavgiftsskyldiga helårsstudenter		
	Takbelopp mkr	Utfall totalt mkr	Utfall % av tak- belopp	2011	2012	föränd- ring, antal	föränd- ring, %	2011	2012	föränd- ring, antal
<i>Universitet</i>										
Uppsala universitet	1 336,4	1 394,7	104%	23 426	22 909	-517	-2%	48	130	82
Lunds universitet	1 763,7	1 918,0	109%	28 045	27 987	-58	0%	93	270	177
Göteborgs universitet	1 788,9	1 782,9	100%	26 070	25 300	-770	-3%	44	60	16
Stockholms universitet	1 536,4	1 531,5	100%	29 070	29 364	294	1%	27	84	57
Umeå universitet	1 197,1	1 217,4	102%	17 176	16 387	-789	-5%	20	48	28
Linköpings universitet	1 318,9	1 324,9	100%	17 990	17 708	-282	-2%	22	47	25
Karolinska institutet	589,2	599,0	102%	5 815	5 885	70	1%	10	34	24
Kungl. Tekniska högskolan	1 036,5	1 049,2	101%	13 296	12 377	-919	-7%	67	239	172
Chalmers tekniska högskola	786,4	765,0	97%	8 746	8 565	-181	-2%	67	185	118
Luleå tekniska universitet	608,7	617,2	101%	7 386	8 005	619	8%	2	10	9
Sveriges lantbruksuniversitet*	--	--	--	4 102	3 935	-167	-4%	4	14	9
Karlstads universitet	561,8	594,1	106%	8 799	8 241	-558	-6%	6	12	6
Linnéuniversitetet	945,5	980,8	104%	15 546	14 952	-594	-4%	13	29	16
Örebro universitet	645,7	662,3	103%	10 074	9 295	-779	-8%	8	18	10
Mittuniversitetet	509,7	526,8	103%	8 495	7 742	-753	-9%	10	26	16
<i>Högskolor</i>										
Blekinge tekniska högskola	269,5	280,5	104%	4 376	3 731	-645	-15%	35	73	38
Försvärshögskolan	--	--	--	542	484	-58	-11%	0	0	0
Gymnastik- och idrottshögskolan	87,6	83,7	96%	645	655	10	2%	0	0	0
Högskolan i Borås	430,7	437,3	102%	6 465	5 869	-596	-9%	12	31	19
Högskolan Dalarna	393,2	386,6	98%	7 135	6 201	-934	-13%	16	31	15
Högskolan på Gotland	125,7	126,1	100%	2 245	2 142	-103	-5%	2	4	2
Högskolan i Gävle	411,8	422,4	103%	6 633	6 021	-612	-9%	32	79	47
Högskolan i Halmstad	349,3	356,0	102%	5 604	5 234	-370	-7%	11	40	29
Högskolan i Jönköping	497,6	536,3	108%	8 687	8 004	-683	-8%	32	104	72
Högskolan Kristianstad	341,0	353,9	104%	5 679	5 307	-372	-7%	7	26	19
Högskolan i Skövde	306,7	305,3	100%	4 509	4 294	-215	-5%	5	21	16
Högskolan Väst**	356,3	334,1	94%	5 181	4 893	-288	-6%	2	6	4
Malmö högskola	791,7	831,1	105%	12 655	12 393	-262	-2%	30	51	21
Mälardalens högskola	566,5	564,3	100%	8 101	7 724	-377	-5%	8	22	14
Södertörns högskola	350,0	364,1	104%	7 588	6 687	-901	-12%	4	3	-1
<i>Konstnärliga högskolor</i>										
Dans- och cirkushögskolan	52,0	49,3	95%	148	154	6	4%	1	1	0
Konstfack	144,2	129,8	90%	593	614	21	4%	1	3	2
Kungl. Konsthögskolan	59,0	60,3	102%	216	211	-5	-2%	2	3	1
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	118,6	116,8	98%	604	638	34	6%	0	2	2
Operahögskolan i Stockholm*	17,3	17,4	101%	38	38	0	0%	1	1	1
Stockholms dramatiska högskola	111,4	108,6	97%	228	235	7	3%	0	0	0
Totalt	20 405,0	20 827,7	102%	311 907	300 181	-11 727	-4%	642	1 707	1 065

*) Uppgifter om antal studieavgiftsskyldiga omräknade till helårsstudenter har lämnats av SLU och Operahögskolan, finns ej i årsredovisningarna.

***) Inkl utökad takbelopp om 44,3 miljoner kronor enligt prop. 2011/12:99

Sveriges lantbruksuniversitet och Försvärshögskolan har inget takbelopp.

Ekonomiskt resultat samt intäkter av studieavgifter 2012 enligt lärosätenas årsredovisningar

Lärosäte	Lärosätet totalt			Intäkter av studieavgifter** 2012 mkr
	Resultat 2012 mkr	Balanserad kapital- förändring mkr*	Totala kostnader mkr	
<i>Universitet</i>				
Uppsala universitet	30,9	1 059,8	5 512,7	16,8
Lunds universitet	20,8	1 627,1	6 925,6	33,3
Göteborgs universitet	43,7	796,7	5 378,6	8,3
Stockholms universitet	50,3	606,2	4 282,9	9,5
Umeå universitet	12,0	664,3	3 926,9	8,1
Linköpings universitet	-7,4	809,3	3 322,5	7,0
Karolinska institutet	108,0	1 093,3	5 506,1	5,7
Kungl. Tekniska högskolan	57,8	584,5	3 891,2	28,7
Chalmers tekniska högskola	32,3	425,5	3 140,4	28,4
Luleå tekniska universitet	58,4	308,7	1 452,4	0,5
Sveriges lantbruksuniversitet	-87,6	352,6	3 150,3	1,8
Karlstads universitet	-17,4	129,4	992,1	1,0
Linnéuniversitetet	-33,4	184,0	1 569,8	3,8
Örebro universitet	58,4	316,1	1 016,2	1,7
Mittuniversitetet	-18,2	217,7	945,4	2,4
<i>Högskolor</i>				
Blekinge tekniska högskola	-13,8	15,9	470,4	7,7
Försvärshögskolan	-8,1	88,8	482,1	0,0
Gymnastik- och idrottshögskolan	-3,7	33,0	134,9	0,0
Högskolan i Borås	-21,9	89,3	598,5	3,9
Högskolan Dalarna	-15,7	176,7	594,8	2,9
Högskolan på Gotland	8,8	14,7	190,1	0,5
Högskolan i Gävle	25,8	168,5	544,3	7,4
Högskolan i Halmstad	0,1	68,8	487,3	5,4
Högskolan i Jönköping	43,3	32,9	755,4	12,2
Högskolan Kristianstad	-5,4	97,0	459,2	1,3
Högskolan i Skövde	14,4	41,1	402,6	2,9
Högskolan Väst	9,8	47,5	441,3	0,8
Malmö högskola	0,6	224,2	1 274,0	4,5
Mälardalens högskola	27,1	132,4	816,2	2,5
Södertörns högskola	5,7	35,3	646,5	0,3
<i>Konstnärliga högskolor</i>				
Dans- och cirkushögskolan	-1,2	9,9	69,8	0,4
Konstfack	-1,2	24,1	164,3	0,8
Kungl. Konsthögskolan	-4,8	17,6	74,6	0,6
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	-3,9	28,1	164,4	0,8
Operahögskolan i Stockholm	-0,1	3,1	26,7	0,5
Stockholms dramatiska högskola	1,2	15,3	134,2	0,0
Totalt	365,8	10 539,5	59 944,7	212,4

*) Balanserad kapitalförändring exklusive årets kapitalförändring

***) Avser intäkter av anmälnings- och studieavgifter. Uppgifterna för Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping har lämnats av lärosätena, finns ej i årsredovisningarna.